

ЖОАУ ГИМАРАИС РОЗА

ТРЕТИЯТ БРЯГ НА РЕКАТА

Превод от португалски: Румен Стоянов, 1979

chitanka.info

Баща ни беше човек, изпълнителен, порядъчен, положителен; и такъв е бил от момченце и детенце, както удостоверяваха различните съвестни хора, когато поразпитах за сведение. Доколкото аз самият си спомням, той не минаваше за по особняк, нито за по-тъжен, отколкото другите познати наши. Само за по-спокоен. Майка ни господарствуваше и се дърлеше всекидневно, с нас — сестра ми, брат ми и аз. Ама тъй стана, че един ден баща ни поръча да му направят кану.

И то сериозно. Поръча нарочно кану, от винятиково дърво, малко, с толкова дъсчица на носа, колкото да се побере тъкмо гребецът. Но трябваше да бъде изработено цяло, избрано яко и здраво извито, подходящо да издържи във водата за двайсетина или трийсетина години. Майка ни много кълна против тая мисъл. Да не би пък той, дето никакъв го нямаше по тия сръчности, да си е наумил да го удари на рибарство и ловджийство? Баща ни не казваше нищо. Нашата къща на времето беше по-близо до реката, въпрос на има-няма четвърт левга; реката оттам се проточваше голяма, дълбока и винаги смълчана. Широка, та не можеше да се види формата на другия бряг. И да забравя не мога деня, когато кануто бе готово.

Без радост, без загриженост, баща ни нахлупи шапката и отсече „сбогом“ към нас. Други думи не изрече, нито взе хляб и вързоп дрехи, нито направи някаква заръка. Майка ни — помислих си, че ще изфучи, но тя си утрая — само бяла пребелияла млясна бърна и измуча: „*Върви, стой там, никога не се връщай!*“ Баща ни не доизрече отговора. Погледна кротко към мене, кимна ми да вървя и аз няколко крачки. Побоях се от гнева на майка ни, но се подчиних криво-ляво. Насоката ми даваше смелост дотолкова, че запитах: „*Татко, ще ме вземете ли с вас в това ваше кану?*“ Той само върна погледа си отново върху мене и ми даде благословия, отпращайки ме е жест. Направих се божем тръгвам, а се върнах в падината сред пущинака, за да разбера. Баща ни влезе в кануто и го отблъсна с гребане. И кануто тръгна полека — сянката му и тя, сякаш крокодил, дълга-широка.

Баща ни не се върна. Той не бе отишъл никъде. Само изпълняваше приумицата да стои в онова пространство на реката — от средата до средата — винаги вътре в кануто, да не слезе от него никога вече. Чудноватостта на тая истина ни подплаши напълно. Онова, което не е бивало, ставаше. Роднините, съседите и познатите ни се събраха,

взеха заедно да се съвещават. Майка ни, засрамена, се държа много разумно; затова всички си помислиха за баща ни нещо, което не искаха да споменават: лудост. Само неколцина смятаха, че може да плаща обет; или че баща ни — кой знае, от срамотия да няма някоя грозна болест, която да е проказата — бягаше към друга орисия, близо и далече от своето семейство. Слуховете с известията се разнасяха от някои хора — прекарвачи на добитък, обитатели на бреговете, чак до отдалечения отсрещен край, — дето разправяха, че баща ни никога не пускал котва да стъпи на земя, в никоя точка, ни кът, нито денем нито нощем, и си обхождаше реката, волен-самотен. Та тогава майка ни и нашите сродници решиха: запасът, който има, скрит в кануто, се изчерпвал: и той, или ще слезе и ще си отпътува, вовеки веков, което поне отговаряше на по-правилното, или ще се разкае накрая, та в къщи.

Грешаха, каквото мислеха. Аз самият се наех да му нося всеки ден по малко крадено ядене: мисъл, която ми мина още първата нощ, когато нашите хора опитаха да палят огньове по брега на реката и осветявали от тях, се молеха и призоваваха. После, на другия ден, аз се появих с парчета непречистена захар, царевична питка, свисло банани. Видях баща ни след час, тъй труден за чакане: само така, той надалече, седнал в дъното на кануто, застинало върху гладкото на реката. Видя ме, не загреба насам, не направи знак. Посочих му яденето, сложих го в една каменна кухня на дола, без опасност да се набутат гадини и на сухо от дъжд и роса. Правих го и пак го правих, винаги, дълго и предълго време. Изненадах се по-късно: майка ми знаела за това мое задължение, само се прикривала, че уж не знае; тя самата оставяла на лесно остатъци от разни неща, аз да ги намирам. Майка ни много-много не се изтъкваше.

Поръча да дойде вуйчо ни, да помага в имота и търговията. Поръча да дойде учителят за нас, децата. На отца възложи един ден да облече одеждите си, на някой страничен плаж, за да закълне и призове баща ни в името на дълга да се откаже от тъжното инатене. Друг път по нейна заръка дойдоха — за сплашване — двама войника. Но всичко това не послужи за нищо. Баща ни отминаваше, съзиран или предполагаем, прекосяваше с кануто, без да остави никой да приближи да го улови или да му говори. Дори когато неотдавна мъжете от вестника докараха моторницата и понечиха да му извадят портрет, не

надвиха; баща ни изчезваше към другия край, насочваше носа на кануто към тресавището, дето се простира с левги между тръсталак и храсталак, и само той познаваше, длан по длан, неговата тъмнотия.

Трябваше да свикнем с онова. Лошо, че е онова никога и не свикнахме, тъй де, истинската. Себе си като гледам, исках — не исках, само при баща ни бивах — нещо, което избутваше назад моите мисли. Толкова сурово беше, че не можеше да се проумее по никакъв начин как изтрайваше. Деня и нощя, под слънце и дъждища, в жегата и вятър и в ужасните застудявания по средата на годината, без подслон, само със старата шапка на главата, през всичките седмици и месеци и годините — без да го е еня, че животът си отива. Не туряше крак на никой от двата бряга, нито на островите и праговете из реката, повече не стъпи на земя и трева. Поне за да поспее криво-ляво, да връзваше кануто на някой остров, скришом. Ама огънче не стъкваше на плаж, нито разполагаше с готова светлина, никога вече клечка кибрит не драсна. Дето харчеше ядене — беше всичко, кажи-речи; и от онова, което му слагахме между корените на гамелейрата или в каменния заслон в дола, той вземаше малко, даже и не достатъчно. Не се ли разболяваше? И от постоянното напъване на ръцете, за да внимава с кануто, да издържи дори при най-големите прииждания, при покачването, тогава, когато във втурването на огромното течение всичко се завъртява опасно, ония влачещи се тела на умрели животни и клонаци — ужас и стъписване. И никога вече дума не продума с никого. Ние също не проговорихме за него. Само мислехме. Не, за нашия баща не можеше да има забрава; и ако за малко се правехме на забравили, то беше само за да се пробудим пак, внезапно, от спомена при други стряскания.

Сестра ни се омъжи; майка ни не пожела отпразнуване. Ние си го представяхме, когато ядохме някое по-вкусно ядене; както и в уюта на нощта баща ни, само с мишци и една кратуна за изгребване водата от бурята от кануто, в безподслоние на тия нощи с много дъжд, студен, силен. Понякога някой наш познат намираще, че аз съм заприличвал все повече на баща ни. Но аз знаех, че сега той е станал барачест, брадат, дългоноктест, зъл и слаб, почернял от слънцето и космите, с животински вид, почти гол, макар и да разполагаше с дрехите, които навремени му доставяхме.

Не искаше и да знае за нас; нямаше ли привързаност? Но именно от привързаност винаги щом ме хвалеха понякога заради някоя добра

моя постъпка, аз казвах: „Татко един ден ме научи да правя така...“, което не беше точно, вярно: но което беше лъжлива истина. И ако той не си спомняше вече, нито искаше да знае за нас, защо тогава не изкачваше реката или не се спускаше по нея, към други места, далече, в ненамируемото? Само той ще си е знаел. Но сестра ми доби момче, тя самата си втълпи, че иска да му покаже внука. Дойдоха всички в дола, беше хубав ден, сестра ни с бяла рокля, която беше от женитбата, вдигаше на ръце детенцето, мъжът ѝ държеше — за да пази двамата — чадъра. Викахме, чакахме. Баща ни не се яви. Сестра ми плака, ние всички плакахме, прегърнати.

Сестра ми се премести с мъжа си далече оттука. Брат ми реши и замина за някакъв град. Времената се меняха с бавното бързане на времето. Майка ни накрая и тя отпътува, веднъж завинаги, да живее при сестра си, беше остаряла. Аз останах тук за постоянно. Аз никога не можех да искам да се ожения. Останах с мъките на живота. Баща ни имаше нужда от мене, аз знам — в скитосването, в реката, в пустошта, — без да дава обяснение за своята постъпка. Тъй че, когато аз поисках да узная точно и здравата заразителност, уж ми рекоха: знаело се със сигурност, че баща ни някога си бил разкрил обяснението на човека, който му приготвил кануто. Но сега той човек вече бе умрял, никой не узна, нито си и спомни нищо повече. Само лъжливи разговори, без смисъл, както в началото, при идването на първите наводнения от реката, с непреставашите дъждове; всички се побояха от свършека на света, думаха: баща ни бил по-съобразителен и от Ной, затова кануто го бил направил предварително; та сега си полуприпомням. Баща ми, аз не можех да го коря. И вече ми се появяваха първите бели коси.

Аз съм човек с тъжни мисли. За какво пък имах чак такава, такава вина? Дали баща ми, все отсъстващ: и реката-река-река, река рековита. Аз изстрадах вече началото на старостта — този живот беше само бавене. Аз самият имах болести, душевни, ей тука отдолу, умори, отпадналост от ревматизма. А той? Защо? Трябва да е страдал прекалено. Нали беше толкова възрастен, няма ли, ден по-рано, ден по-късно, да отпадне якостта му, да остави кануто да се прекатурне или да се закандилка без опората, понесено от реката, че да се сгромоляса след часове в бученето и провала на водопада, в раняването и смъртта. Сърцето ми се свиваше. Там беше той, без моето спокойствие. Аз съм виновният за това, което даже не знам, за зейналата болка вътре в

мене. Де да се знаеше, нещата щяха да са иначе. И полека-лека проумях.

Без да ми мигне окото. Дали съм луд ли? Не. В нашата къща думата луд не се казваше, никога вече не бе казана, всичките години, никой не бе осъждан, че е луд. Никой не е луд. Или тогава всички. Само туй сторих, че отидох там. С кърпа, та знакът да бъде по-голям. Аз бях съвсем на себе си. Зачаках. И най-подир той се яви, там и ей там, очертание. Стоеше там, седнал на кърмата. Стоеше там, да викнеш. Виках няколко пъти. И изрекох това, което ми напираше, заклет и презаклет, трябваше да засиля глас: *„Татко, вие сте стар, вече си изкарахте вашето... Сега си елате, няма нужда повече... Вие си елате, пък аз, още сега, когато и да е, по ваша и по моя воля, ще заема вашето място в кануто...”* И тъй като го изрекох, сърцето ми затуптя в най-верен ритъм.

Той ме изслуша. Застана прав. Раздвижи греблото във водата, обърна кануто насам, склонен. И аз трепнах, дълбоко, отведнъж: защото преди това той бе вдигнал ръка и бе сторил поздрав — първия след толкова изтекли години! А аз не можех... От ужас, с настръхнали коси, хукнах, избягах, измъкнах се оттам — някаква непонятна постъпка. Защото ми се виждаше, че той идва: от отвъдната страна. И моля, моля, моля прошка.

Изстрадах сериозния студ на страховете, разболях се. Знам, че никой вече нищо не узна за него. Мъж ли съм след тоя провал? Аз съм онова, което не бях, което ще остане премълчано. Знам, че сега е късно, и се боя да скъся живота, в бродовете на света. Но тогава, поне в миговете на смъртта, вземете ме и ме поставете също в едно нищо и никакво малко кану, в тая вода, дето не спира, с широки брегове: и аз, надолу по реката, из обширната река, вътре в реката-река.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.